

O VAL DO RÍO LOURIDO, O PETÓN DO LOBO

Ismael Antonio López Pérez*

O Val fluvial do río Lourido, que divide parte dos concellos de Cabana de Bergantiños e de Coristanco (A Coruña), encerra uns valores ecolóxicos, paisaxísticos, culturais e sociais que amosan a súa especial singularidade. Se ben este val ía ser o depósito de balsas de lodos e de decantación no cancelado proxecto mineiro de Corcoesto, da multinacional canadiana Edgewater Exploration Ltd., o certo é que a sorte fixo que o seu destino continúe a ser o de abrigo e sostén dunha fauna e flora peculiar.

Desembocadura do río Lourido no Anllóns.

Panorámica do Val do Lourido.

DESCRICIÓN DO VAL

O río Lourido é un coñecido afluente do río Anllóns que delimita en parte os concellos de Cabana de Bergantiños e de Coristanco, na provincia de A Coruña. Tradicionalmente troiteiro, xa non amosa esta característica, mais ten a singularidade de regar un val cheo doutros moitos regos, fontes, mananciais...etc., entre os que destaca polo seu caudal o rego Batán (Coristanco). O Val fluvial do Lourido exténdese desde o nacemento do río, en Fonte Cardeira, preto de Aldemunde (Coristanco), ata a súa desembocadura no río Anllóns, preto de Santa Mariña do Remuíño, na parroquia de Corcoesto (Cabana de Bergantiños).

Como é típico de Galicia, o río vai deixando tras de si unha serie de muíños como o de Baralláns, o do Prillán, Muíño Mouro, Muíño da Xuaneira... Pero ademais recolle outras testemuñas dun pasado máis antigo como é a Pedra Peculiar de Lourido (altar), a pedrafita de Lourido ou a posible existencia dun poboado ou aldea picta no monte de Petón do Lobo de Corcoesto.

O PETÓN DO LOBO

Analizando o termo “petón”, lévanos á memoria dos *pictos* ou *caledonios*, que eran unha confederación de pobos que vivían ao norte e centro de Escocia desde finais da Idade de Ferro á Idade Media, polo menos ata o século X. Crese que eran celtas. O prefixo británico *pet-* indica unha rexión habitada por *pictos*. A isto hai que sumarlle o sufixo aumentativo *-ón*. Así pois, semella que temos en Corcoesto unha mostra do legado toponímico dos *pictos* e o seu idioma, o gaélico. Segundo Leandro Carré Alvarellos¹ (1951) a palabra “petón” (s.m) fai alusión ao “cume” ou “rocha de cabeza arredondada mergullada no mar”. Así pois, estaríamos a falar dunha aldea ou poboado de certa envergadura asentado no cume dunha montaña e na que habita o lobo.

A escasos metros, augas arriba, está a “Pedra Peculiar” do río Lourido, o lugar onde recentemente foi atopado o torso dun idoliño-guerreiro para uns, e/ou pedrafita para outros estudiosos. Sexa como fose, está claro que o culto á natureza está moi presente na zona. Ademais os *pictos* eran pobos guerreiros e feroces, de aí tamén o seu vínculo co lobo. Outro Petón do Lobo, neste caso no concello de Carballo (A Coruña), é un mirador desde o cal se observa a beleza paisaxística dunha parte da Costa da Morte.

O LOBO DO VAL

O lobo habita todo o val fluvial do Río Lourido e é bastante común atopalo no alto das pistas forestais que conducen aos lugares de Cova Crea e Baralláns. O Petón do Lobo é o seu dominio vital, definido como a súa área de campeo, onde caza, descansa, mantén protocolos de xogo, etc.

Tras anos de ausencia, o lobo regresa afortunadamente ao Val do Lourido en 2015. Cremos que tal ausencia se debeu en boa parte, ata o ano 2013, á presenza de empresas mineiras que realizaban sondaxes e calicatas sobre os terreos en busca das pegadas de ouro e doutros minerais ao abeiro de permisos de investigación mineira concedidos pola Xunta de Galicia. O ruído das máquinas perforadoras e a presenza humana espantáraos cara aos vales de Zas e de Santa Comba.

Os lobos constantemente tratan de analizar o seu ambiente, as ansias de coñecemento do territorio condúceos sempre a explorar máis alá dos seus límites. Representan a busca constante do coñecemento, da sabedoría e do control do territorio.

OUTROS PERSOEIROS DO VAL

O animal que, ao noso entender, domina o val de xeito indiscutible é o buxato ou miñado. Constrúe o niño en grandes árbores, gústanlle os piñeiros e os eucaliptos, aliméntase de pequenos mamíferos, insectos, réptiles, pero tamén pode comer aves, como a pega. Outra das aves con gran presenza no val é o gabián (*Accipiter nisus*), ave de presa da familia dos *Accipitridae* que amosa unha gran diferenza entre o tamaño dos machos e as femias. Que recordos da infancia!, cando o gabián perseguía a algunha pomba e remataba por accidente entre as súas gadoupas unha andoriña despistada! Recordo que para os nenos e nenas da aldea iso era motivo de preocupación e mágoa. Ao gabián permitíasele comer calquera ave, mais non as andoriñas. As andoriñas eran da casa. Vivían no alpendre ou no hórreo e esperábaselles todos os anos. Por iso, cando o gabián mataba a algunha, sentíamos unha pena amarga e fonda.

Outro animal magnífico do val do Lourido é a xeneta (*Genetta genetta*). Moi semellante a un gato alongado de pelo amarelado a agrisado, salpicado de pintas negras no corpo,

e na cola manchas aneladas. Aínda lembro cando a xeneta entrara no pombal da casa reitoral e lle matara doce pombas ao cura, feito que este interpretara como un mal pesaxio. O cura andou preocupado unha chea de tempo, esperando, día si e día non, algunha desgraza que materializase a súa culpa, mais non sucedeu nada, agás que ao mes seguinte morreu o sancristán, pero a esas alturas xa había pichóns novos no pombal.

Outro individuo do val moi garboso é a donicela (*Mustela nivalis*), tamén coñecida como doniña, denociña, denosiña ou gunicela. A donicela é o mustélido máis pequeno. Prefire as paisaxes abertas, praderías e terreos baldíos invadidos pola maleza. Quen non lembra o dito da avoa: “Se te morde a donicela busca camisa para a terra”! Dicían que ás donicelas non se lles podía tocar porque eran venenosas. Sen embargo, Pedro da Serra tiña por gato a unha denociña, e ben que lle quería, e incluso a levava un par de veces á catequese na mochila, e ata chegaba a cobrar por deixar acariñala.

No val tamén hai especies vexetais singulares como a *Centaurea ultriae*, similar á margarida (flores con espiñas na cabezola, de cinco a oito centímetros), coa que os nenos e nenas da escoliña lle facían o ramo de flores á mestra do parvulario. A orquídea *Spiranthes estivalis*, de floración

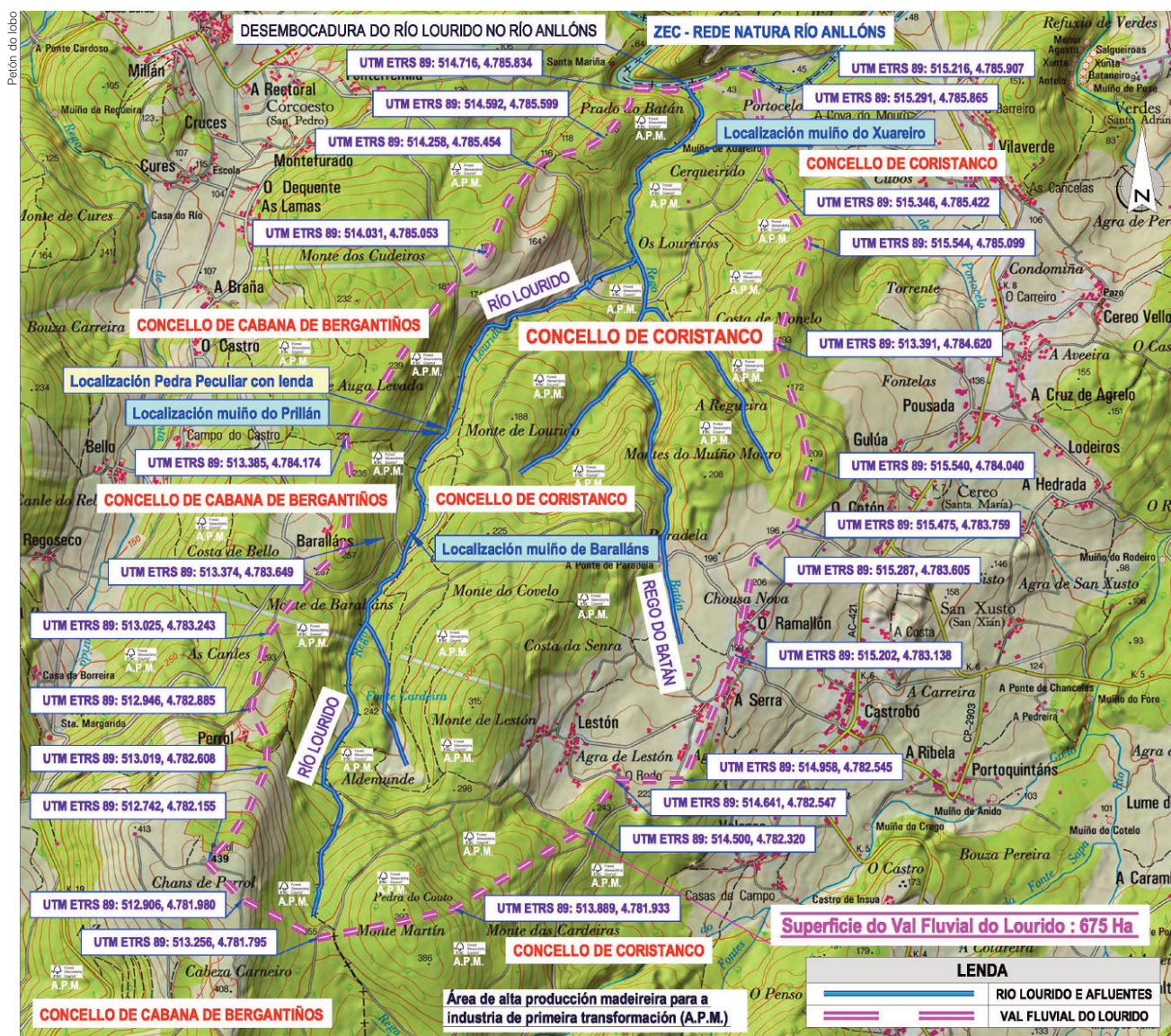
estival como indica o seu nome, tamén se atopa no val do Lourido. Está declarada “Vulnerable” no Catálogo galego de especies ameazadas e figura no anexo IV da Directiva Hábitats. Sen embargo, non aflora todos os anos. Por iso, é grato vela de súpeto no val, tras anos de ausencia.

Das cinco especies de narcisos presentes en Galicia, localizáronse no val poboacións de *Narcissus pseudonarcissus nobilis*. É frecuente velos ao pé do muíño do Prillán, ou mesmo no campo de Santa Mariña do Remuíño, ao pé do rego de auga que atravesa a carballeira.

As masas homoxéneas de piñeiros, algunhas con selo FSC, cubren as ladeiras suaves do val, configurando unha paisaxe pechada única a distintas alturas. A vexetación de ribeira entre a que destacan os amieiros, os salgueiros, os freixos, loureiros... etc., abeiran os meandros do río, aínda que cada vez é máis frecuente atopar eucaliptos no Val.

¹Carré Alvarellos, Leandro: “Diccionario galego-castelán, Terceira Edición”, A Coruña, Roel.

* Ismael Antonio López Pérez é voceiro do Petón do Lobo
asociacionpetondolobo@hotmail.com

Elementos obxecto de protección presentes no Val fluvial de Lourido.